

DOI: <https://doi.org/10.69722/1694-8211-2025-61-305-312>

УДК: 9 (575.23)

Каниметов А., тарых илимд. канд., доцент

a.kanimetov62@gmail.com

ORCID: 0009-0006-8050-2407

Качкынова Э., изденүүчү

elvirakachkynova@iksu.kg

ORCID: 0009-0006-1667-6517

К. Тыныстанов ат. БИМУ

Каракол ш., Кыргызстан

КЫРГЫЗ АССРИНИН БИРИНЧИ САЛАМАТТЫК САКТОО МИНИСТРИ КОЖОКАН ШОРУКОВ

Макалада кыргыз элинин көрүнүктүү уулдарынын бири, партиялык жана советтик ишмер, кыргыздан чыккан алгачкы саламаттыкты сактоо министри Кожокан Шорукوف тууралуу баяндалат. Анын балалык кези Каракол жергесинде өткөндүгү жана Каракол уездинин башчысы Ивановдун үй-бүлөсүнө кызмат өтөп, анын балдары менен бирге окуганды, жазганды, орус тилин үйрөнүү менен орус-тузем мектебинде билим алганы жөнүндө айтылат.

Кожокандын жашоосундагы басып өткөн жолу, калтырып кеткен оңол тоодой эмгектери тарых барактарында айтылып келе бермекчи. Ал саламаттыкты сактоо багытында эмгектенип турган мезгилинде облустук борборлор болгон Ош, Нарын, Каракол, Жалал-Абад жана Токмок шаарларында медициналык атайын орто окуу жайлардын ачылышына түздөн-түз эмгек кылганы белгилүү. Саламаттыкты сактоо эл комиссары болуп турган мезгилинде калкты медициналык жактан тейлөөдө төрөт үйлөрдүн, фельдшердик бөлүмдөрдүн, дарыгерлер участоктору менен бир канча ооруканалардын ачылышы Кожокан Шоруковдун жетекчилиги менен болгондугу илимий макалада баяндалат.

Түйүндүү сөздөр: Каракол, уезддик, комсомол, партиялык, Ташкент, саламаттык сактоо, эл комиссары, Совет бийлиги, Кыргыз АССР.

Каниметов, А. К., канд. истор. наук, доцент

a.kanimetov62@gmail.com

ORCID: 0009-0006-8050-2407

Качкынова Э., соискатель

elvirakachkynova@iksu.kg

ORCID: 0009-0006-1667-6517

ИГУ им. К. Тыныстанова

г. Каракол, Кыргызстан

ПЕРВЫЙ МИНИСТР ЗДРАВООХРАНЕНИЯ КИРГИЗСКОЙ АССР КОЖОКАН ШОРУКОВ

В данной статье рассказывается о Кожокане Шорукове, одном из выдающихся сынов кыргызского народа, партийном и советском деятеле, первом министре здравоохранения Кыргызской Республики. В статье рассказывается, что детство он провел в Караколе, служил в семье главы Каракольского уезда Иванова, учился вместе с детьми в русско-туземной школе, учился читать, писать и говорить по-русски.

Жизненный путь Кожокана, великие произведения, которые он оставил на страницах истории, и дальше будут упоминаться в истории. В статье повествуется о том, что во время своей работы в сфере здравоохранения, он непосредственно работал над открытием средних специальных медицинских школ в городах Ош, Нарын, Каракол, Джалал-Абад и

Токмок, являвшихся столицами областей. За время пребывания на посту наркома здравоохранения под руководством Кожокана Шорукова состоялось открытие родильных домов, фельдшерских отделений, врачебных кабинетов и ряда больниц.

Ключевые слова: Каракол, уезд, комсомол, партия, Ташкент, здравоохранение, нарком, Советская власть, Киргизская АССР.

Kanimetov A., cand. of historical sciences, assoc. professor

a.kanimetov62@gmail.com

ORCID: 0009-0006-8050-2407

Kachkynova E., applicant

elvirakachkynova@iksu.kg

ORCID: 0009-0006-1667-6517

K. Tynystanov Issyk-Kul state university

Karakol city, Kyrgyzstan

THE FIRST MINISTER OF HEALTH OF THE KYRGYZ ASSR, KOZHOKAN SHORUKOV

This article tells about Kozhokan Shorukov, one of the outstanding son of the Kyrgyz people, and Soviet activist, the first Kyrgyz minister of health. It is said that he spent his childhood in the Karakol region and served the family of Ivanov, the head of the Karakol district, and studied with his children in a Russian-native school, learning to read, write, and speak Russian.

Kozhokan's journey in life, the great works he left in the pages of history will continue to be mentioned in the pages of history. It is recorded that he directly worked for the opening of special secondary medical schools in the cities of Osh, Naryn, Karakol, Jalal-Abad and Tokmok, which were the capitals of the region, during his work in the field of health care. During his tenure as People's Commissar of Health Care, the opening of maternity homes, paramedic departments, doctors' offices and a number of hospitals took place under the leadership of Kozhokan Shorukov.

Keywords. *Karakol, Komsomol, party, Tashkent, health care, People's Commissar, Soviet power, Kirghiz Autonomous Soviet Socialist Republic.*

Кыргыз элинин партиялык жана советтик ишмери Кожокан Шоруков Жети-Суу облусунун Каракол уездине караштуу Жолголот айылында кедей-дыйкандын үй-бүлөсүндө 1903-жылдын 1-майында туулган. Ата-энесинин эркине карабастан, агасынын кеңеши боюнча башка айылдагы кыргыздын эски үлгүдөгү мектебине кирген, ал өзүнүн таржымалына жазгандай, “он жашынан тартып жазгы жана жайкы мезгилдерде жергиликтүү байлардын кызматын кылып, жер айдоого жардамдашкан жана койчу болгон, кышкысын жергиликтүү мектепте окуган” [1, 626-б.].

Каракол уездинин начальниги Ивановго ат баккыч керек болуп айтылуу Кыдыр акенин сунушу боюнча Шорук атанын макулдугу менен, бир чети, орус тилин үйрөнсүн деп малайлыкка берет. Мына ошентип 1913-жылдан тартып Каракол уездинин начальниги Иванов Инокентий Иванович аны “короо бала” кылып алат. Кожокан төрт бир туугандын туну болгон. Күнү-түнү Ивановдун аттарын багып, анын балдарынын бут кийимдерин тазалап, Каракол шаарында Ивановдун үй-бүлөсү менен туруп калат. Кожокандын жасаган жумуштары Ивановго, өзгөчө, англичан ак сөөк бүлөдөн чыккан аялына дагы жагат. Алар Ивановдун кызы жана уулу менен Кожокандын чогуу окушуна уруксат беришет. Ивановдун аялы токтоо, мүнөзү жумшак, сүйкүмдүү аял болгон. Ал өз балдарын үйүнөн окутуп, сабакка жардамдашканда, ар жагында зиреги бар, окууга дилгир Кожоканды да балдарына кошуп, окуганды, жазганды, орус жана англис тилин үйрөтүү менен, аны орус-тузем мектебине киргизип коюшкан. Мына ушул мезгилдерде Россиянын ичкерки

аймактарынан чакыртылып келген мугалимдер да уезддин начальнигинин жана Караколдогу көпөстөрдүн балдарын топтоп, өз алдынча “ак сөөктөрдүн” окуусун жүргүзүшкөн. Мына ушундан пайдалана калып, Кожокан дагы тамгаларды үйрөнүү үчүн түнкүсүн “сокур чырак” алдында бирин-экин алган китептери менен билимин жогорулатып келген.

1916-жылы Кожокандын ата-энеси Кытайга оошуп кеткенден кийин Кожокан Ивановдун үйүндө калып калган. 1916-жылы уезддин начальнигин ак падыша Москвага чакыртат. Бул жакшы жышаан эместигин (биринчи дүйнөлүк согушта Орто Азиядан алынган жумушчу армиясына жооптуу кызматка дайындоо үчүн чакыртышкан) алдын-ала билген Иванов өз үй-бүлөсүн Кызыл-Ордого кайын журтуна жөнөтүп жиберген. Өзү болсо 1917-жылдын башында Москвага жол тартып, Кожоканды ала кеткен. Он үч жашында Москвага келген кыргыз жигити Кожокан Шоруков үчүн болуп жаткан февраль буржуазиялык демократиялык революциясы жана ошондой эле ага байланышкан митингдер, саясий толкундоолор түшүндөгүдөй окуя болгон. Кожокан бат эле Москвага көнүп, Ивановдун каалаганын таап келип, бош мезгилдеринде жалаң китеп окуп билимин тереңдетүүнүн үстүндө болгон. Бул күндөрдө Москвада эжесинин үйүндө жашап турган Ивановго нан сатып келүү үчүн көчөдө бараткан азиялык баланы москвалыктар таңыркап карап калчу. Ал эми Кожокан Москванын көчөлөрүндөгү тамдардын бооруна чапталган ар кандай чакырыктарды окуп кетүү менен бир сапар революциялык маанайдагы эки баракчаны койнуна катып алып, жаңы замандын жакындап келе жаткандыгын балалык сезиминде туйган. Кийин мына ушул революциялык баракчалардын экөөнү Ташкентке чейин койнуна катып келген.

Иванов болсо революциянын толкунунан чочуп, согушка катышпоонун амалын таап, Караколдон жыйнап барган байлыктардын күчү менен “ден соолугу начар” деген кагаз таап алып, Москвадагы төңкөрүш агымынан коркуп, Перовский шаарына Кожокан менен кошо жашап турган. Россияда февраль төңкөрүшү болуп, ак падыша Николай II тактысынан баш тартат. Өлкөдө саясий абал абдан курчуй баштаганда, Иванов революциянын толкунунан чочуп, адеп Кызыл-Ордого качууну ойлоп, Кожоканды Кызыл-Ордо шаарына жиберип, өзү Москвага ала келген алтын акчаларын, баалуу асыл таштарын, кыргыз бай-манаптарынан, болуштардан алган байлыктарын, чогулган салыктарын Москвадагы эжесиникине жыйнаган. Кызыл-Ордого кеткен Кожокан поезддин төбөсүнө олтуруп алып, андан эки өпкөсүнө суук тийип, араң дегенде Кызыл-Ордого жеткен. Ал эми Иванов дүр-дүйнөнү алып, чет өлкөгө качуу максаты ишке ашпай, Октябрь революциясынан кийин анын дүйнөсү Москванын “ЧК” (өзгөчө кырдаалдар комиссиясы) тарабынан жаш совет мамлекетинин эсебине алынып, өзү Кызыл-Ордо шаарына араң качып келген.

Кызыл-Ордо шаарына Ташкенттен бай көпөс Хаким соодагерлик менен келип, ал жерден Иванов менен кумар ойношуп, акырында Иванов көпөскө акчасын, алтын шакегин, кылычын уттуруп жиберет. Ошондон кийин Кожокандын башын картага сайып, аны да уттуруп, бала көпөстүн “менчигине” айланып, көпөс Хаким Кожоканды Ташкентке ала кеткен. Ташкент шаарына келгени менен алгачкы күндөрү эч кандай деле өзгөрүү болгон эмес. Мурункудай эле көпөстүн короосун ысык күндө төрт маал суу чачып тазалап, бирде тойсо, бирде ачка болуп оор күндөрдү башынан өткөрө берген. Мына ушундай күндөрдүн биринде Ташкент шаарында большевиктердин бийлигинин орной баштаганын сезген көпөс Хаким Ооганстанга көчөт да, Кожоканды шаарга калтырып: “Биз кайра келгиче үйгө көз бол, жакшылап кайтар!” - деп таштап кетишкен. Бирок Хаким көпөстүн ойлогону таш капты. 14 кызыл комиссар

мыкаачылык менен өлтүрүлсө да, андан көп узабай Ташкентте Совет бийлиги орногон. Ушул комиссарлар Ташкентте Совет бийлигин орноткондо алардын арасында 14 жашар кыргыз баласы Кожокан Шоруковдун бар экендиги дагы өзүнчө бир тарыхый окуя десек болот. Англиялык баскынчылар колдогон казак орустар менен жергиликтүү басмачылар 14 комиссарды мыкаачылык менен бир катарларын мууздап, кээ бирин атып өлтүрүшкөндө, алардын арасында кыргыз баласы Кожокандын тирүү калганы тууралуу ошол мезгилде Ташкенде жашаган, революциялык ишке жан дили менен берилген Юсуп аксакалдын маалыматтары боюнча баяндап берсек болот.

Юсуп аксакалдын айтуусунда, алгач Совет бийлиги орногондо 14 комиссар башында болгон большевиктер партиясынын аткаруу комитети Кожокан жашаган көпөстүн үйүндө жашашкан. Алардын арасында сабаттуу көрүнгөн бала бар экендигин билчүмүн. Бир жолку окуя али эсимде. Большевиктер партиясынын аткаруу комитетинин имаратынан өтүп бараткам. Аңгыча бир бала дарбазадан чыгып кол булгалады. Мен аны Алай базарына чейин жеткирип, ал бир челек сүт алып, кайра менин арабамда өзбек тилинде мени менен сүйлөшүп келген. Бул баланын алгач кыргыз экендигин угуп таң калгам. Кийин Ташкентте Совет бийлиги биротоло орногон учурда мен “ЧК”да (өзгөчө кырдаалдар комиссияда) ат кошчу болуп иштеп калганымда, Кожокан (Ходжакан) деп айтаар элек, анда ал тилмеч экен. Ата-баладай болуп, өз баламдай көрүп, атымды нечен ирет минип, ат үстүндө өзүн тоолук жигиттердей алып жүрчү. Кожоканды чекисттер “өлүп тирилген бала” деп атап коюшчу. Бул – тарыхый көрүнүш, көрсө, 14 комиссар жергиликтүү мыкаачылардын колуна түшөрүндө алар Кожоканды сандыкка катышыптыр. “Биз өлсөк да, сен аман кал, али баласың. Совет бийлиги орногон кезде бардыгын төкпөй-чачпай айтып бер” деген насаат менен бетинен өөп коштошуптур. Мына ушундай кырдаалда Кожокан аман калган экен. Эгер баш кесерлердин капканына илинсе, ким билет, Кожоканды дагы мууздап салышмак [2, 4-б.].

Ташкент жергесинде Совет бийлиги орногондон кийин көпөстүн үйү большевиктердин жашаган бөлмөсү болгон. 1918-жылы В. И. Лениндин көрсөтмөсү боюнча атайын тапшырма менен мурда падышалык жандармдардын куугунтугунан улам Америкада эмиграцияда революционер болуп жүргөн ардагер коммунист Торчинская Ташкент шаарына жөнөтүлгөн. Торчинскаяга Ооганстанга качып кеткен көпөс Хакимдин үйүнүн бир бөлмөсү турак-жай катары бөлүнүп берилген. Бул жерде Торчинская большевиктер партиясынын арасында уюштуруучулук иштерин жүргүзүп келген. Мына ушундан баштап Кожокан Торчинская менен таанышып, аны өз энесиндей көрүп бирге жашап келишкен. Торчинская бош убактысын Кожокан үчүн арнап, ага В. И. Ленин, большевиктер жөнүндө, өзүнүн чет өлкөдө жүргүзгөн иштери тууралуу көп нерселерди баяндап берген. Кечкисин А. С. Пушкиндин, М. Ю. Лермонтовдун, Г. Р. Державиндин ырларын энелик мээрим менен айтып берген күндөрү болгон.

Кожокан Шоруков өмүр баянында: “Аң-сезимимди калыптандырган – Торчинская”, - деп бекеринен жазбаса керек. 1919-жылы К. Шоруков он алты жашында большевиктер партиясына мүчөлүккө кабыл алынарда, ага жолдомону Торчинская, чекисттер Агалапов, Бушман берген. Кожокан Улуу Октябрь революциясынын келечеги үчүн аябай күрөшүп, кыргыз, орус, өзбек тилдерин суудай билүү менен чекисттердин катарында анын тарыхы түбөлүк жазылып калган. Ташкентте тилмеч катары иштерди аткаруу менен ал идеялык жактан такшалып, Ташкенттеги революционерлердин мектебинен өткөн. Большевиктер партиясынын аткаруу комитетинин жолдомосу менен 1920-жылы Ташкент шаарындагы Советтик

партиялык мектепте окуп, аяктагандан кийин К. Шоруков Ташкент уездинин комсомол уюмуна ишке кирет. Ал Ташкентте жүргөндө кыргыз элинин көрүнүктүү уулдары Төрөкул Айтматов жана Эркинбек Эсенамановду кезиктирет, бул үч жигит ошол күндөн тарта кыска өмүрлөрүнүн акырына чейин жакшы мамиледеги достор болуп жүрүшкөн. 1920-жылы комсомолдун Түркстан крайлык I курултайынын, РКСМдын Ташкентте өткөн 2-курултайынын ишине катышкан [3, 96-б.].

1920-жылдын июлунда аны Жетисуу Обком комсомолунун карамагына жиберет, анда бир ай инструктор болуп иштеген соң, ошол эле мезгилде Жетисуу обком комсомолунун мүчөсү болуп, Ысык-Көл өрөөнүндө комсомол уюмдарын түзүү жана чындоо боюнча үзүрлүү иштерди жүргүзүп, уезд боюнча агитациялык өнөктүктөргө катышып, көп учурда көчмөн калктын арасында РКПнын уюмдарын уюштурууга катышкан.

КСМТнын (Түркстан коммунисттик жаштар союзу) Каракол уезддик-шааркомунун президиумунун 1921-жылдын 10-августундагы кеңешмесинин №62 протоколунан:

“Угулду: жол. Шоруковду кыргыздан жалгыз кызматкер катары КСМТнын уездкомунда калтыруу жөнүндө.

Токтом чыгарылды: уезддик КСМТнын жана обком мүчөсүнүн өкүлүнүн, ошондой эле уезддик-шаардык революциялык комитетинин өкүлүнүн макулдугу менен К. Шоруков КПТнын (Түркстан компартиясы) уезддик-шаардык комитетинин жоопкерчилиги астында Караколдо калтырылса, бул туурасында КСМТ обкомуна телеграф менен билдирилсин” [4, 55-б.].

1922-жылдан тартып Кожокан Шоруков партиянын Каракол уезддик-шаардык комитетинин уюштуруу бөлүмүнүн башчысы, андан кийин катчысы катары партиялык ишке жиберилген. Ошол мезгилдеги партиялык уюмдар коммунисттерди саясий жактан тарбиялоого, баарына белгилүү болгон сабатсыздыкты жоюуга көп көңүл бурушкан. Партиялык окуунун негизги формасы уезддик-шаардык комитеттердин алдындагы күндүзгү, кечки мектептер, кыска мөөнөттөгү курстар болгон. Маселен, партиянын Каракол уезддик-шааркомунун алдында сабаттуулуктун курстары иштеген. 1923-жылы партия аны Жалал-Абадга, Караколго, партиянын Кырбобкомуна жооптуу жерлерге жиберет, ал эми 1928-жылы ВКП(б) Ош кантондук комитетинин жооптуу секретарлыгына дайындалат [5, 436-б.].

ВКП(б) Кырбобкомунун биринчи секретары Н. А. Узюков 1927-жылы эле жаш партиялык кызматкерлердин тобу менен бирге К. Шоруковду төмөнкүчө мүнөздөгөн:

“Фрунзе, Каракол, Нарын, Ош жана Жалал-Абад кантондук комитеттери партиялык жагынан өтө сынаакы кызматкерлер менен толукталды. Партиянын Каракол, Ош жана Жалал-Абад кантондук комитеттеринин секретарлары – Чыгыш эмгекчилеринин коммунисттик университетинин угуучулары жол. Эсенаманов менен жол. Айтматов КУТВны аяктагандан, жол. Шоруков болсо Покровский атындагы жумушчу факультетинин экинчи курсунан кийин алынган” [5]. Булар аздыр-көптүр даярдыгы бар кадрлар “партиялык ички мамилелерибизге кошулган жаңы агым” деп атаган [6, 98-б.].

Партиялык иште саясий жактан олуттуу такшалган К. Шоруков Москвага ББАКтын Президиумунун алдындагы Кыргыз АССРинин туруктуу өкүлдүгүнө жиберилген. Ал СССР БАКынын мүчөлүгүнө Кыргыз АССРинен кандидаттыкка (Улуттар Советине) шайланган. Бул кызматта беш жыл иштеп, андан кийин Кыргызстанга чакырылып, 1934-жылы республиканын жаңы уюшулган саламаттыкты сактоо эл комиссарлыгына дайындалып, тармактагы эң биринчи министр катары

эмгектенип жаткан мезгилинде облустук борборлор Ош, Нарын, Жалал-Абад, Каракол жана Токмокто медициналык атайын орто окуу жайлары ачылган. Бул ишке күн тыным, түн уйку жок, баш-оту менен киришип, калктын саламаттыгын жакшыртуу программасын иштеп чыгып, атайын медициналык кесипчилердин курамында республиканы кыдырып, ал жерде текшерүүлөрдү уюштуруп, алдын ала түшүндүрүү иштерин жүргүзүп келген.

1934-жылы Кыробкомдун III пленумунда Саламаттыкты сактоо эл комиссары саламаттык сактоо абалын мындайча көрсөтөт:

“Партиянын программасы эң оболу оорулардын алдын алуу максатын көздөгөн кеңири саламаттыкты жакшыртуучу санитардык чаралардын жүргүзүлүшүн талап кылат. Биз бул программаны аткарууга тийишпиз. Айылдагы саламаттыкты сактоо – бүгүнкү күндө эң начар жана артта калган участок, ушул кезге чейин врачтык күчтөр жетишпейт. Бүгүнкү күндө айылда жана кыштакта 272 врачтын 69у гана иштейт” [7, 22-б.]. Бул абалдан чыгуу үчүн саламаттыкты сактоо эл комиссары тарабынан бир катар иш-чаралар көрүлөт. Дарыгерлерди шаарлардан мобилизациялоо, аларды айыл жерлерине жиберүү жана саламаттык сактоону уюштуруу боюнча иш-чаралар жүргүзүлөт, акырында саламаттык сактоо маселелери Советтердин IV Бүткүл кыргыз съездинин күн тартибине коюлат.

1935-жылы Саламаттыкты сактоо эл комиссары Шоруков кайрадан ВКП(б) Кыробкомуна жазат: “Кыргыз АССРи боюнча жумушчулар менен айыл жергесиндеги кызматчыларды медициналык тейлөө таптакыр төмөнкү абалда жүрүп жатат. Мал чарба совхоздорундагы дарылоочу жерлер дээрлик 50 пайызга медициналык персонал –врачтар, фельдшер, акушерлер жана медайымдар менен толукталбагандыгы менен түшүндүрүлөт. Маселен, 15 дарыгер бөлүмүндө беш дарыгер, 9 фельдшердик бөлүмдө беш фельдшер менен толукталганы көрсөтүлөт. Мунун баары республикада медайымдардын жетишпегендиги менен түшүндүрүлөт” [8, 5-б.].

1936-жылдын июнунда ВКП(б)нын Кыробкомунун бюросу К. Шоруковдун кандидатурасын РСФСР Саламаттыкты сактоо эл комиссариатынын Советинин мүчөлүгүнө көрсөткөн. Анын ишмердиги жана саясий сапаттары боюнча Кыргыз АССРинин Эл комиссарлар советинин председатели Б. Исакеев кол койгон мүнөздөмөдө төмөнкүдөй аныкталган: “Саламаттык сактоо эл комиссарынын милдетине өткөн мезгилден тартып жолдош Шоруков ишке жигердүү киришти. Иште белгилүү жылыштар бар, Саламаттык сактоо эл комиссариатынын аппаратында тартип жогорулап, калкты медициналык жактан тейлөөдө бир канча иштердин болуп жаткандыгын баса көрсөткөн” [9, 24-б.].

Кожокан Өмүрзакович Шоруков саламаттыкты сактоо эл комиссарлыгын жетектеп турганда, республикабызда медициналык мекемелердин тармагы бир кыйла кеңейген. 1937-жылга карата 10 төрөт үйү, 123 фельдшердик пункт, 160 врачтык участок жана 76 оорукана болгон. Ал эми экинчи беш жылдыкта 30 жаңы оорукананын ачылышы менен ооруканадагы керебеттердин санын 1600дөн 2800гө чейин көбөйтүүгө шарт түзгөн. Мындан сырткары, республикада беш санаториялык саламаттыкты жакшыртуу жайлары, эки эс алуу үйү жана ондогон пионер лагерлери иштеген. 1937-жылы 1-3- августунда Кыргызстан Компартиясынын Борбордук Комитетинин экинчи пленумунда Кыргыз ССРинин Борбордук аткаруу комитетинин төрагасынын орун басары М. Тугамбаева чыгып сүйлөп, Б. Д. Исакеевди Шоруковду калкалап жатасың деп күнөөлөп, “тоолуу аймактар ушул кезге чейин советтик саламаттыкты сактоо эмне экенин билишпегендигине карабастан, К. Шоруков эл комиссариатында отурат”, - деп билдирет. Бул пленум Кожокан Шоруковдун башына түшкөн кара түн болду. Себеби

1937-жылдагы ВКП(б) БКнын февраль-мартта өткөн пленумунан кийинки репрессиянын толкуну мекенге жана революциянын ишине айныксыз берилген уулдарынын өмүрүн алып кетти.

1937-жылдын 4-августунда “Правда” гезитинин Кыргызстан боюнча атайын кабарчысы В. Овчаров БКнын экинчи пленумунун материалдары боюнча “Коммунисттердин сигналдары менен эсептешпейт” деген макала чыгарат. Анда ал “Саламаттыкты сактоо эл комиссары Шоруков улутчул Ж. Абдрахмановдун оң колу, Шоруков Абдрахмановдун бети ачылганча өзүнүн үйүндө эки ай жашырып, ага жардам берген”, - деп күнөөлөгөн [10, 13-б.].

1937-жылдын 8-августунда Кыргызстан КП(б) БКнын бюросу 4-августтагы “Правдадагы” макалага байланыштуу мындай токтом кабыл алат: “Контрреволюциячыл улутчулдар (Ж. Абдрахманов жана башкалар) менен байланышы үчүн Саламаттыкты сактоо эл комиссары Шоруков ишинен алынсын. Анын партиялуулугу жөнүндөгү маселе Фрунзе шааркомуна карап чыгууга берилсин”. Ушул эле айда ал партиядан чыгарылган жана камакка алынган. 1937-жылы отуз төрт жашында Кожокан Шоруковго “улутчул”, “контрреволюционер”, “эл душманы Жусуп Абдрахмановдун оң колу” деген саясий айып тагылып, Чоң-Ташта атылып, сөөгү Ата-Бейитке коюлган [11, 20-б.]. Анын басып өткөн кыска жана нуска өмүрү түбөлүк тарых барактарында кийинки муундарга өрнөк экендиги айдан-ачык көрүнүп турат. К. Шоруков туурасында аны менен тууган болгон кыргыз жазуучусу Зуура Сооронбаева өз эскерүүлөрүн китеп беттерине калтырып кеткен [11, 89-б.].

К. Шоруковдун жубайы, Москва шаарында жашап, кийин 1996-жылы каза болгон Софья Петровна Цой да көп маалыматтарды баяндап калтырган. Ал эми баласы Шоруков Олег Кожоканович 1965-жылга чейин Олег Цой болуп жүргөн. Себеби жеке ага эле эмес, Кожокандын бир туугандары Эсенкан, Султанкан жана эжеси Зулайкандын уул-кыздарына “эл душманы” деген айыптар илинип жүргөн. Уулу Олег 1965-жылы Кыргыз ССРинин Жогорку Советинин Президиумунун төрагасы Т. Кулатовго кирип, атасынын фамилиясын алууга уруксат алган. Ал Москва университетинин физика факультетин бүтүргөн. Кийин окумуштуулук даражасын алып, ушул эле окуу жайда эмгектенген. Шоруков Олег Кожоканович “СССР электр тамактарына эмгек сиңирген кызматкер” деген наамды алган. Физика илими менен электр тармагында көптөгөн ачылыштарды жасаган. Валентина деген орус кызына үйлөнүп, бир кыз, бир уулдуу болушкан. Ал эми Кожокандын инилеринен тараган урпактар жүздөн ашат. Алардын арасында юристтер, мугалимдер, орган кызматкерлери, журналисттер жана башка кесиптин ээлери бар.

Кожокан Өмүрзакович Шоруковду айыптоо боюнча иш СССР Жогорку сотунун Аскер коллегиясы тарабынан 1956-жылдын 4-апрелинде кайра каралган жана 1938-жылдын 5-ноябрындагы өкүм “жаңыдан ачылган кырдаал боюнча жоюлган”. К. Шоруков өлгөндөн кийин партиялык жагынан да акталган.

Жыйынтыктап айтканда, кыргыз эли үчүн, кыргыз элинин бактылуу келечеги үчүн бардык күч-кубатын арнап, ак жеринен күйгөн адамдардын бири Кожокан Өмүрзакович Шоруков экендигин тарыхый булактар менен адабияттар далилдеп турат.

Адабияттар:

1. Ысык-Көл облусу. Энциклопедия. [Текст]. - Бишкек: КЭнин Башкы редакциясы, 1995. - 656 б
2. Султанов, М. Тарых жана тагдыр [Текст] /М. Султанов / Ысык-Көл кабарлары. - №4. - 2017.

3. Отуз жетинчи жыл Кыргызстанда [Текст]. - Бишкек: Кыргызстан, 1991. -336 б.
4. Парт.архив Киргизского филиала ИМЛ, ф.10, оп. 1.д.76, л.55-56
5. Кыргыз тарыхы. Энциклопедия [Текст]. - Бишкек, 2003. - 464 б.
6. Тридцать седьмой год в Киргизии [Текст]. - Бишкек: Кыргызстан, 1991. - 336 б.
7. Парт. архив ф.10. оп. 1, д. 547, л.22
8. Парт. архив ф.10. оп. 15, д. 3118, л.5.
9. Парт. архив ф.10. оп. 1, д. 681, л.24.
10. Жакыпбеков, К. Ш. Кыйылган кырчын [Текст] / К. Ш. Жакыпбеков / Рух кенчи. - Бишкек, 2015. - №13.
11. Молдосанов, С. У. Каракол педагогикалык колледжине 90 жыл (1930-2020). Документалдык-тарыхый очерк [Текст] / С. У. Молдосанов, Э. Мусагожоев. - Каракол, 2022. -187 б.
12. Сооронбаева, З. Чыгармалар. 7 томдук. Эсселер [Текст] / З. Сооронбаева. - Бишкек: Улуу Тоолор, 2014. - 208 б.